

УДК 377

Онищук Л.А.[°]

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки факультету психології

ЗНАЧЕННЯ ПРОГНОСТИЧНОГО ЗНАННЯ В ГАЛУЗЕВОМУ УПРАВЛІННІ

У статті розкрито значення прогностичного знання при розробленні і прийнятті стратегічних управлінських рішень і зниженні рівня невизначеності, яка має місце майже в кожній управлінській ситуації; представлено навчально-тематичний план лекцій із нормативної дисципліни «Педагогічна прогностика в управлінні» для студентів спеціальності 8.18010020 – «управління навчальним закладом».

Ключові слова: педагогічна прогностика в управлінні, галузеве управління, комплексний підхід, суб'єкти управління

В статье раскрывается значение прогностического знания при разработке и принятии стратегических управленческих решений и снижении уровня неопределенности, которая имеет место почти в каждой управленческой ситуации; представлено учебно-тематический план лекций по нормативной дисциплине «Педагогическая прогностика в управлении для студентов специальности 8.18010020 – «управление учебным заведением».

Ключевые слова: педагогическая прогностика в управлении, отраслевое управление, комплексный подход, субъекты управления

The article reveals significance of prognostic knowledge during developing and making strategic management decisions and reducing the level of uncertainty that exists in almost every management situation; presents thematic plan of lectures concerning normative discipline "Pedagogical prognostication in management" for students majoring in 8.18010020 - "Management of educational establishment".

Keywords: pedagogical prognostication in management, branch management, complex approach, subjects of management

Актуальність дослідження. Вивчення означеної проблеми зумовлено необхідністю розроблення теоретичних і прикладних аспектів педагогічної прогностики в управлінні - науки, що охоплює методологію дослідження динаміки та перспектив розвитку управлінських явищ і процесів; усвідомлення суб'єктами управління того, що науково обґрунтовані прогнози сприяють ефективності планування та управління навчальним закладом і є однією з гарантій його передбачуваного розвитку.

Аналіз досліджень і публікацій вітчизняних і зарубіжних учених (І.Бестужев-Лада, Б. Гершунський, П. Друкер, Ф. Перегудов, Ф. Тарасенко, В. Умов та ін.) у контексті означеної проблеми показав, що багатогранна дійсність була і залишається предметом пізнання людини. Прогностика - це саме та наука, що задовольняє прагнення людини її пізнати, подивившись очима розуму в майбутнє (Платон).

Мета статті - розкрити значення прогностичного знання в галузевому управлінні через висвітлення теоретико-методологічних засад педагогічної прогностики в управлінні, яка є складовою змісту підготовки фахівців зі спеціальності 8.18010020 - «управління навчальним закладом»; розроблення змістової лінії навчальної дисципліни «Педагогічна прогностика в управлінні».

Загальновідомо, що педагогічне прогнозування в управлінні є своєрідним випередженням його реальних фактів і процесів (управлінської дійсності), а здатність суб'єкта управління його здійснювати є інтелектуальною дією - невід'ємною складовою управлінської діяльності, що спрямовується на отримання нового знання, необхідного для розроблення і прийняття стратегічних управлінських рішень, і намагання знизити рівень невизначеності, яка має місце майже в кожній управлінській ситуації.

Оволодіння майбутніми менеджерами освіти знаннями з теорії і методології педагогічного прогнозування в управлінні є нагальною вимогою часу, оскільки в перехідному українському суспільстві рівень невизначеності в усіх сферах суспільного життя дедалі зростає, а відсутність прогнозованого майбутнього скоує ініціативу його членів. За цієї обставини суб'єкти управління мають кваліфіковано моделювати і представляти в спеціально підготовлених проектах, програмах, планах розвиток навчального закладу та шляхи його досягнення.

Як правило, для визначення їх оптимальності й доцільності, використовують прогноз (грец. *prognosis* - передбачення). Педагогічний прогноз в управлінні є науково обґрунтованим судженням про можливі стани об'єкта управління в майбутньому та альтернативні шляхи і терміни щодо його реалізації. Він сприяє уникненню небажаних результатів подій і забезпечує їх перебіг у визначеному напрямі, охоплює спеціальні наукові дослідження конкретних управлінських явищ і процесів, що спрямовуються на отримання нових знань, які характеризують перспективи об'єкта дослідження. Як нове знання прогноз існує у двох формах: як знання про невідомі на момент прогнозування властивості об'єктів реальної дійсності; як знання про властивості не існуючих на момент прогнозування об'єктів [7].

У галузевому управлінні педагогічне прогнозування розглядають як наукове дослідження конкретних перспектив управлінської ситуації та як практику вироблення прогнозів. Педагогічне прогнозування в управлінні має дві істотні ознаки. Відповідно до першої ознаки прогнозування пророкує, описує можливі, бажані або небажані перспективи, стани, рішення; відповідно до другої - передбачає певне рішення, завдяки усвідомленню стану проблеми, використанню інформації. На основі цих ознак у прогнозуванні виділяють теоретико-пізнавальний та управлінський аспекти, які пов'язані з можливістю прийняття певного рішення на основі прогностичного знання.

Об'єктивною основою педагогічної прогностики в управлінні є те, що його майбутнє приховане в теперішньому. Іншими словами, нове міститься в минулому, старому, проте лише гіпотетично, ймовірно. За цієї обставини педагогічне прогнозування в управлінні потребує пізнання тенденцій, закономірностей і можливостей, які приховані в системі галузевого управління. Будь-яке пізнання вимагає усвідомлення причин явища, завдяки якому можна передбачити небажані наслідки і зайнятися пошуками можливостей щодо їх нейтралізації.

Педагогічна прогностика в управлінні охоплює і поширюється на внутрішні й зовнішні управлінські явища і процеси, державні й громадські органи управління, суб'єктів управління різних рівнів. Один із його аспектів носить прикладний характер. Він пов'язаний із прогнозними оцінками конкретних управлінських

ситуацій і реалізується через управлінську діяльність. Педагогічне прогнозування є джерелом інформації про загальний стан справ в галузевому управлінні, тенденції, напрями розвитку і чинники, що позначаються на діях, діяльності суб'єктів управління в цілому і сприяють баченню нових можливостей його розвитку [3].

Педагогічна прогностика в галузевому управлінні є складовою освітньої політики. Для впорядкування прогнозів вчені вдаються до їх типології із застосуванням проблемно-цільового критерію. Відповідно до мети, завдань, об'єктів, характеру, періоду дії, засобів тощо в галузевому управлінні розрізняють *пошуковий і нормативний прогнози*.

Зокрема, *пошуковий прогноз* відповідає на питання: що найвірогідніше відбудеться в галузевому управлінні за наявних соціально-політичних та економічних умов. Цей тип прогнозу сприяє визначенню можливих станів управлінських явищ і процесів у майбутньому. Його метою є виявлення й уточнення перспективних проблем, які підлягають успішному вирішенню засобами галузевого управління [1].

Нормативний прогноз відповідає на питання: «Якими шляхами досягти бажаного результату?». Він сприяє визначенню шляхів і термінів досягнення можливих станів об'єкта педагогічного прогнозування в управлінні. Головним при цьому є передбачення способів і часу, необхідних для досягнення передбачуваних (заздалегідь заданих) норм, ідеалів, стимулів, мети тощо.

За терміном, упродовж якого діє чи має діяти прогноз, управлінці різних рівнів використовують поточні (оперативні), короткострокові, середньострокові, довгострокові й стратегічні прогнози. Означена класифікація прогнозів залежить від характеру й мети прогнозу і є відносною.

Відповідно до характеру й темпів розвитку управлінських процесів і явищ застосовують такі часові параметри прогнозів: до одного місяця - оперативні; до одного року - короткострокові; до п'яти років - середньострокові; понад п'ять років (у межах п'ятнадцяти-двадцяти років) - довгострокові; понад двадцять років - стратегічні [6].

За допомогою законів розвитку об'єктів управлінського прогнозу можна побачити в минулому майбутнє. Закон причинності - один із них. Він гласить, що управлінське явище або процес породжуються за певних причин. Знання причин дає можливість суб'єктам управління нейтралізувати їх та передбачити небажані наслідки.

У контексті заявленого слід відзначити, що управлінці мають розрізняти механізм дії і механізм використання законів. Механізм дії законів є об'єктивним чинником, а механізм їхнього застосування - суб'єктивним.

Управлінці різних рівнів, застосовуючи закони, свідомо використовують знання, і керуються ними в процесі управлінської діяльності. Механізм дії законів і механізм їхнього використання відрізняються настільки, наскільки механізм дії є пізнанням і застосовується в плануванні, прогнозуванні та управлінні.

Механізм дії і використання законів передбачають поетапну реалізацію суб'єктами управління алгоритму дій, як: вироблення концепції управління, заснованої на законах пізнання; планування й прогнозування; виявлення й розв'язання суперечностей; залучення, активізація та організація суб'єктів

управління щодо реалізації законів і розв'язання суперечностей; використання ефективних форм і засобів щодо реалізації законів. Означений алгоритм дій є прогностичною валідністю - якісною характеристикою точності передбачення управлінських явищ і процесів.

Прогнозування є обов'язковою умовою механізму дії законів, що передбачають цілеспрямовану діяльність суб'єктів управління. Знання управлінських ситуацій забезпечує ефективність педагогічного прогнозування в управлінні, яке позначається на розвитку системи управління. Система управління за своєю природою є ієрархічна. Її структурні елементи перебувають у постійній динаміці, що характеризується різноманітністю управлінських явищ і процесів, які є об'єктом прогнозування [5].

Досягнення радянської епохи раціонально використовуються вітчизняними вченими і практиками. Сьогодні дуже актуальним є теза вченого радянського періоду О. Богданова про позитивний відбір як засіб підвищення автономності й функціональної цілісності організації. Він є автором прогностичних інноваційних ідей багатопланової і багатофункціональної роботи на базі багатоцільових технологій, які є основою концепції автономної міждисциплінарної робочої групи - системної одиниці організації нового типу. Успішне формування таких одиниць — один із важливих результатів реінжиніринга.

Від науки управління практики очікують методичних рекомендацій, а саме: як планувати та стимулювати діяльність суб'єктів управління; як забезпечити наукову організацію праці з найменшими затратами часових, матеріальних і грошових ресурсів. Увагу учених слід зосередити на таких часткових проблемах, як раціональне удосконалення структури управлінського апарату, спрощення діловодства, створення інноваційних форм обліку й звітності, організація моніторингу тощо.

Використання комплексного підходу до аналізу проблем освітнього менеджменту зумовлює необхідність опанування майбутніми фахівцями зі спеціальності 8.18010020 - «управління навчальним закладом» знаннями нормативних дисциплін із наукової організації управління, зокрема, педагогічної прогностики в управлінні.

Дисципліна «Педагогічна прогностика в управлінні» є нормативною дисципліною для студентів спеціальності 8.18010020 – «управління навчальним закладом», що викладається на другому курсі магістратури денної форми навчання в першому семестрі в обсязі 1 кредиту (36 год.), з них лекцій - 18 год., самостійна робота – 18 годин. Вивчення навчальної дисципліни завершується заліком.

Мета і завдання навчальної дисципліни: підготувати студентів до практичного застосування теорії і методології педагогічної діагностики, розвинути здатність до прогнозування, яка є елементом інтелектуальної діяльності. *Предмет навчальної дисципліни*: прогнозування як наукове дослідження; прогнозування як практика вироблення нових прогнозів; типи прогнозів; принципи та методи прогнозування.

Вимоги до знань і вмінь. *Студент повинен знати*: сутність поняття «педагогічна прогностика в управлінні»; теорію і методологію педагогічної прогностики в управлінні; об'єктивні ознаки прогнозування. *Студент повинен вміти*: використовувати методологічний інструментарій педагогічної прогностики в процесі дослідження управлінських явищ і процесів; розрізняти механізм дії і

механізм використання законів; за необхідності застосовувати різні типи прогнозів.

Система контролю знань та умови складання комплексного підсумкового модулю (заліку). Навчальна дисципліна «Педагогічна прогностика в управлінні» оцінюється за модульно-рейтинговою системою. Вона складається з одного змістового модуля.

Навчально-тематичний план лекцій. Модуль I. Теорія і методологія педагогічної прогностики в управлінні (16 год.).

Тема 1. Специфіка, підстави та засади педагогічної прогностики в управлінні (2 год.). Сутність понять «прогноз», «прогностика», «педагогічна прогностика в управлінні». Прогностика - наука, що задовольняє прагнення людини пізнати багатогранну дійсність, подивившись очима розуму в майбутнє (Платон). Теоретико-методологічні засади педагогічної прогностики в управлінні (загальна характеристика).

Тема 2. Форми й типи прогнозів (2 год.). Прогноз як нове знання, його форми. Типологізація прогнозів як засіб їх упорядкування.

Тема 3. Градація прогнозів (2 год.). Часові параметри прогнозів, їх характеристика. Характеристика прогнозів за періодом попередження (терміном, упродовж якого діє чи має діяти прогноз). Характеристика прогнозів відповідно до характеру і темпів розвитку явищ чи процесів.

Тема 4. Зовнішнє і внутрішнє прогнозування, його об'єктивна основа (2 год.). Зовнішнє прогнозування - джерело всебічної інформації, що сприяє баченню нових можливостей розвитку навчального закладу. Прикладний характер внутрішнього прогнозування процесів і явищ галузевого управління. Об'єктивна основа зовнішнього і внутрішнього прогнозування.

Тема 5. Прогностична валідність (2 год.). Прогностична валідність, її сутність та ознаки. Компоненти механізму дії і використання законів у галузевому управлінні - якісна характеристика точності передбачуваних подій.

Тема 6. Принципи прогнозування (2 год.). Принципи, на яких ґрунтується педагогічне прогнозування в управлінні. Характеристика принципів педагогічного прогнозування в управлінні.

Тема 7. Методи і засоби прогнозування (2 год.). Методи прогнозування, їх сутнісні характеристики. Засоби педагогічного прогнозування в управлінні.

Тема 8. Етапи вироблення прогнозу та критерії його ефективності (2 год.). Етапи вироблення прогнозу, їх характеристика. Критерії ефективності педагогічного прогнозування в управлінні.

Питання, що виносяться на самостійне опрацювання:

Прогноз як нове знання, засіб моделювання майбутнього, наукове дослідження. Значення прогностичного знання в галузевому управлінні. Функції прогнозування за видовою ознакою. Пошуковий прогноз, його особливості. Функціональне призначення нормативного прогнозу. Теоретико-пізнавальний і управлінський аспекти прогнозування. Знання суб'єктом управління ситуації, що склалася в навчальному закладі, - необхідна передумова прогнозування її наслідків. Залучення, активізація та організація суб'єктів управління до реалізації вимог законів і розв'язання суперечностей - один із компонентів прогностичної валідності. Чому прогнозування є обов'язковою умовою механізму дії законів?

Особливості реалізації принципу альтернативності в управлінні навчальним закладом. Системність засобів і моделей педагогічного прогнозування в управлінні. Верифікація, її види. Використання об'єктивного та функціонального підходів у процесі аналізу об'єктів прогнозування в галузевому управлінні. Побудова вхідної (базової) моделі прогнозованого об'єкта управління засобами системного аналізу. Метод моделювання, його структура. Особливості методу «Дельфи». Які конкретні прагнення і потреби суб'єктів управління впливають на ймовірність альтернатив?

Проблемні теми для обговорення:

Проблема зниження рівня невизначеності управлінської ситуації засобами педагогічної прогностики. Проблема визначення шляхів і термінів досягнення можливих станів об'єкта педагогічного діагностування в управлінні. Від чого залежить і чим обумовлена ефективність педагогічного прогнозування в управлінні? Які конкретні прагнення і потреби суб'єктів управління впливають на ймовірність альтернатив? Як Ви вважаєте, чи можна говорити про універсальний характер інструментарію педагогічної прогностики в управлінні? Наскільки прогноз сприяє підвищенню обґрунтованості, об'єктивності та ефективності управління навчальним закладом. Вибір засобів прогнозування, його зумовленість. Алгоритмізація колективної експертної оцінки. Чим вона зумовлена? Чому при впорядкуванні прогнозів вдаються до їх типологізації залежно від мети, завдань, об'єктів, характеру, періоду дії, засобів управління тощо.

Аналіз означеної проблеми дав можливість дійти таких **висновків**:

1. Актуальність використання педагогічного прогнозування в управлінні зумовлена тим, що в Україні в перехідний період зріс рівень невизначеності в усіх сферах суспільного життя, зокрема, в освітній галузі.

2. Педагогічне прогнозування в управлінні як процес наукового дослідження передбачає визначення мети, отримання, оброблення, аналіз та оцінювання інформації, окреслення перспектив його реалізації.

3. Прогноз як нове знання відображає розвиток конкретних управлінських явищ і процесів. Управлінці різних рівнів у науково обґрунтованих прогнозах вбачають одну з гарантій передбачуваного розвитку галузевого управління.

4. Знання системи законів розвитку об'єктів управлінського прогнозу, механізму їх дії та використання забезпечує успішність педагогічного прогнозування в управлінні. Системне структурування управлінських явищ і процесів є об'єктивною основою педагогічного прогнозування в управлінні.

5. Наукова організація галузевого управління потребує від суб'єктів управління засвоєння знань із нормативної дисципліни «Педагогічна прогностика в управлінні». У галузевому управлінні педагогічне прогнозування розглядається як наукове дослідження конкретних перспектив управлінської ситуації, практику вироблення прогнозів. Саме тому прогностичні знання в галузевому управлінні використовують для дослідження динаміки та перспектив розвитку управлінських явищ і процесів.

Список використаних джерел

1. Бестужев-Лада И.В. Поисковое прогнозирование. - М., 1984. - 249 с.
2. Большой энциклопедический словарь. - 2 - е изд., перераб. и доп. М.: «Большая Российская энциклопедия», СПб.: «Норинт», 2000. - 1456 с.

3. Гершунский Б. Образовательно-педагогическая прогностика: теория, методология, практика: Учебное пособие. - М.: Флинта. Наука, 2003. - 214 с.
4. Друкер П. Задачи менеджмента в XXI веке: учеб. пособие / П. Друкер; пер. с англ. - М.: Издательский дом «Вильямс», 2000. - 272 с.
5. Перегудов Ф.И., Тарасенко Ф.П. Введение в системный анализ / Перегудов Ф.И, Тарасенко Ф.П. Введение в системный анализ. - М.: Высшая шк., 1989. - 367 с.
6. Толковый словарь по управлению / [сост. С.Н. Петрова]. - М.: Аланс, 1994. - 252 с.
7. Умов В.И. Послесловие к прогнозу: «кондратьевские циклы в России» // Политические исследования. - 1994. - № 2.

Отримано 25.08.2013 р

УДК 374.7

Токаренко О.В.[°]

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет психології, кафедра педагогіки, аспірантка

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛЬСЬКОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В статті проаналізовано стан вищої освіти в сучасній Польщі, її структуру, органи управління, визначено особливості навчального процесу у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: вища освіта, структура вищого навчального закладу, університетський та неуніверситетський рівень вищої освіти, система оцінювання, форми навчання, науковий ступінь

В статье проанализировано состояние высшего образования Польши на современном этапе, его структуру, органы управления, дано характеристику особенностей учебного процесса в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: высшее образование, структура высшего учебного заведения, университетский и неуниверситетский уровень высшего образования, система оценивания, формы обучения, научная степень

In this article the author analyses condition of higher education of Poland at the present stage, its structure, controls, gives the characteristic of features of educational process in higher educational institutions.

Key words: higher education, structure of a higher educational institution, a university and not university levels of higher education, system of estimation, forms of training, a scientific degree.

Актуальність. Змістовна освіта XXI ст. має стимулювати розвиток всіх аспектів людського інтелектуального потенціалу. Вона повинна не просто робити акцент на доступі до світової бази знань у сфері науки та управління, але й сприяти збереженню багатства національних культур і цінностей. Кожна держава, попри очевидні глобальні тенденції, по-своєму підходить до проблем освіти і, зокрема, до проблем вищої освіти. Зважаючи на це, корисно було б дослідити досвід іноземних країн, з'ясувати особливості функціонування їхньої системи освіти та професійної підготовки фахівців, щоб у майбутньому використати позитивні сторони в процесі вдосконалення вітчизняної системи освіти.

На нашу думку, цікаво буде розглянути досвід Польщі – найближчої західної сусідки нашої держави. Польська система освіти дуже близька нам для